

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

CAZUL BRUMĂRESCU împotriva ROMÂNIEI*

(Plângerea nr. 28342/95)

HOTĂRÂRE

Strasbourg

28 octombrie 1999

Această hotărâre poate suferi unele modificări de formă înainte de apariția versiunii sale definitive în culegerea oficială selectivă de hotărâri și decizii ale Curții.

• *Nota traducerii*

Versiunile originale sunt în limbile franceză și engleză

Nota greșierului

Din considerente practice, nu există decât forma imprimată a documentului (culegerea oficială conținând o selecție de hotărâri și decizii ale Curții), dar fiecare o poate procura la grefă.

În cazul Brumărescu împotriva României,

Curtea europeană a Drepturilor Omului, întrunită, în conformitate cu prevederile articolului 27 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale (“Convenția”), amendată prin Protocolul nr. 11¹, și cu clauzele pertinente din regulamentul² său într-o Mare Cameră constituită din următorii judecători:

Dl L. Wildhaber, președinte,

Dna E. Palm,

Dl C. Rozakis,

Sir Nicolas Bratza,

Dl M.L. Ferrari Bravo,

Dl L. Caflisch,

Dl L. Loucaides,

Dl J.-P. Costa

Dl W. Fuhrmann,

Dl K. Jungwiert,

Dl B. Zupancic,

Dna N. Vajic,

Dl J. Hedigan,

Dna M. Tsatsa-Nikolovska,

Dl T. Panțiru,

Dl E. Levits,

Dl L. Mihai, judecător *ad hoc*,

ca și Dna M. de Boer-Buquicchio, *grefier adjunct*,

După ce a deliberat în camera consiliului la 17 iunie și 30 septembrie 1999, pronunță hotărârea de mai jos, adoptată la această din urmă dată:

PROCEDURA

1. Curtea, stabilită în virtutea vechiului articol 19 al Convenției³, a fost sesizată cu acest caz de către un cetățean român, Dl Dan Brumărescu (“reclamantul”), la 3 noiembrie 1998 și de către Comisia europeană pentru Drepturile Omului (“Comisia”) la 6 noiembrie 1998, în termenul de trei luni arătat în vechile articole 32 § 1 și 47 ale Convenției. La originea cazului se găsește o plângere (nr. 28342/95) îndreptată împotriva României și cu care Dl Dan Brumărescu a sesizat Comisia la 9 mai 1995 în temeiul vechiului articol 25.

Cererea Comisiei face trimitere la vechile articole 44 și 48 cât și la declarația română prin care se recunoaște jurisprudența obligatorie a Curții (vechiul articol 46), și plângerea reclamantului - la vechile articole 44 și 48 din Convenție modificate prin Protocolul nr. 9^[1] pe care România l-a ratificat. Ele au ca obiect obținerea unei decizii care să stabilească dacă faptele implicate în cauză demonstrează încălcările articolelor 6 § 1 din Convenție și 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție de către Statul pârât.

2. Aplicând articolul 5 § 4 din Protocolul nr. 11 la Convenție, completat cu articolele 100 § 1 și 24 § 6 din regulament, examinarea cauzei a fost încredințată Marei Camere a Curții.

Marea Cameră era compusă de drept din Dl C. Bîrsan,, judecător ales din partea României (articolele 27 § 2 din Convenție și 24 § 4 din regulamentul Curții), Dl L. Wildhaber, președintele Curții, Dna E. Palm și Dl C. Rozakis, vicepreședinții Curții, Sir N. Bratza, președintele secțiunii, și Dl G. Ress, vicepreședintele secțiunii (articolele 27 § 3 din Convenție și 24 §§ 3 și 5 a) din regulament). Pe lângă acestea pentru a completa Marea Cameră au fost desemnați: Dl L. Ferrari Bravo, Dl L. Caflisch, Dl L. Loucaides, Dl W. Fuhrmann, Dl K. Jungwiert, Dl B. Zupancic, Dna N. Vajic, M. J. Hedigan, Dna M. Tsatsa-Nikolovska, Dl T. Panțîru și Dl E. Levits (articolele 24 § 3 și 100 § 4 din regulament). Mai târziu, Dl C. Bîrsan, judecător național, care în Comisie a participat la examinarea cazului, a fost înlăturat din Marea Cameră (articolul 28 din regulament). În consecință, Guvernul l-a desemnat pe Dl L. Mihai, pentru a-l înlocui în calitate de judecător *ad hoc* (articolele 27 § 2 din Convenție și 29 § 1 din regulament).

3. Aplicând articolul 59 § 3 din regulament, președintele Curții a invitat părțile să prezinte memoriile în problema dată.
4. Reclamantul l-a desemnat pe Dl C. Dinu, avocat la Baroul din București, în calitate de apărător (articolul 36 §§ 3 și 4 din regulament).
5. La 3 mai 1999, grefierul a primit memoriul reclamantului și la 10 mai 1999 pe cel al guvernului, după amânarea termenului acordat.
6. La 1 iunie 1999, reclamantul a prezentat observații suplimentare cu privire la memoriul său din 3 mai 1999, iar Guvernul a răspuns la 14 iunie 1999. Deoarece aceste documente au fost primite după expirarea termenului fixat pentru prezentarea memoriilor, la 17 iunie 1999 președintele a decis să accepte ca ele să fie anexate la dosar în conformitate cu articolul 38 § 1 din regulament.
7. Conform deciziei președintelui, care de asemenea a autorizat reprezentantul reclamantului să folosească limba române în audiere (articolul 34 § 3 din regulament), la 17 iunie 1999, la Palatul Dreptului Omului din Starsbourg s-a desfășurat o audierea publică.

S-au prezentat:

- *din partea Guvernului*

Dl C.-L. Popescu, consilier, ministerul Justiției, *agent*,

Dna R. Rizoiu, ministerul Justiției,

Dl T. Corlătean, ministerul Afacerilor Externe, *consilieri*;

- *din partea reclamantului*

Dl C. Dinu, avocat la baroul București, consilier.

Curtea a audiat declarațiile Dlui M. Popescu, Dnei Rizoiu și Dlui Dinu, precum și răspunsurile lor la întrebările unuia dintre judecători.

8. La 30 iunie 1999, în conformitate cu articolul 61 § 3 din regulamentul Curții, președintele l-a autorizat pe Dl Mircea Dan Mirescu să prezinte observații scrise asupra unor aspecte din caz. Observațiile lui au fost primite la 28 iunie 1999.
9. În virtutea articolului 61 § 5 din regulament, reclamantul a răspuns prin observații scrise la 29 iulie 1999 și Guvernul la 30 iulie 1999.
10. La 30 septembrie 1999, Dl Ress, care a fost împiedicat să participe, a fost înlocuit de Dl J.-P. Costa, prim supleant (articolele 24 § 5 b) și 28 din regulament).

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

11. În anul 1930 părinții reclamantului au construit o casă în București. Începând cu anul 1939 ei au dat parterul casei în chirie fraților Mirescu, unchilor celui de al treilea intervenient Dl Mircea Dan Mirescu.
12. În anul 1950, Statul a intrat în posesia casei părinților reclamantului, aflat la București, invocând decretul de naționalizare nr. 92/1950. Motivele sau baza legală a acestei privări de proprietate nici odată n-au fost notificate părinților reclamantului. Aceștea au fost doar autorizați să rămână într-unul din apartamentele casei ca locatari ai Statului.
13. În anul 1974, aplicând legea nr. 4/1973, Statul a vândut fraților Mirescu încăperea pe care ei o ocupau până atunci ca locatari. Cel de-al treilea intervenient, Dl Mircea Dan Mirescu, și sora sa A.M.M., au obținut apartamentul prin moștenire în anul 1988. În 1997, în urma decesului surorii sale, cel de-al treilea intervenient a rămas singurul moștenitor al acestui apartament.

A. Acțiunea de revendicare a proprietății

14. În 1993, în calitate de moștenitor, reclamantul a sesizat judecătoria de primă instanță din București cu o acțiune prin care s-ar constata nulitatea naționalizării casei. Persoana interesată a estimat că în virtutea decretului nr. 92/1950, bunurile salariaților nu puteau fi naționalizate și că părinții săi la momentul naționalizării casei erau salariați. În documentele prezentate în fața Curții n-a fost precizat dacă, în fața judecătoriei de primă instanță, reclamantul a menționat actul de vânzare încheiat de către Stat cu frații Mirescu în 1973.
15. Printr-o hotărâre din 9 decembrie 1993, judecătoria de primă instanță a relevat că casa părinților reclamantului a fost naționalizată din greșeală, aplicând decretul nr. 92/1950, deoarece ei făceau parte din categoria persoanelor excluse de acest decret din actele de naționalizare. Tribunalul a constatat mai apoi că posesia exercitată de Stat era fondată pe violență și, drept consecință, a hotărât că Statul nu putea să se prevaleze cu un titlu de proprietate fondat pe uzucapiune. De asemenea, judecătorii au decis că Statul nu putea cu atât mai mult să-și însușească casa aplicând decretele nr. 218/1960 și 712/1966, deoarece aceste texte contraveneau Constituțiilor din 1952 și, respectiv din 1965. Tribunalul a ordonat autorităților administrative, adică primăriei din București și întreprinderii de Stat C., ce administra încăperea de Stat, să restituie casa reclamantului.

16. În lipsa recursului hotărârea a devenit definitivă și irevocabilă, nemaiputând fi atacată pe cale de recurs ordinară.
17. La 13 martie 1994, primarul orașului București a ordonat restituirea casei, iar la 27 mai 1994 întreprinderea C. a executat aceasta.
18. La această dată, reclamantul încetase să plătească chiria datorată pentru apartamentul din care-l ocupa în casa în cauză .
19. Începând cu 14 aprilie 1994, reclamantul începuse să achite taxele funciare aferente casei și le-a plătit până în 1996 inclusiv (paragraful 25 de mai jos).
20. La o dată neprecizată, procurorul general al României, sesizat de Dl Mircea Dan Mirescu, formulase în fața Curții supreme de justiție un recurs în anulare împotriva hotărârii din 9 decembrie 1993, din motiv că judecătorii și-au depășit competențele examinând legalitatea aplicării decretului nr. 92/1950.
21. Audierea în fața Curții supreme de justiție a fost fixată pentru 22 februarie 1995. Dl Mircea Dan Mirescu n-a fost invitat să participe la procedură. La 22 februarie 1995, reclamantul a cerut raportul audierii, avocatul său fiind absent din cauza unei maladii.
22. Curtea supremă de justiție a respins această cerere în aceeași zi și, în rezultatul dezbaterilor, a deliberat asupra cazului. Pronunțarea hotărârii a fost amânată pentru 1 martie 1995, Curtea cerând reclamantului să depună înaintea expirării acestei date concluziile sale scrise.
23. În memoriul său, reclamantul a cerut respingerea recursului în anulare. El a menționat, pe de o parte, că decretul nr. 92/1950 contravine Constituției din 1948 pentru că parțial a fost publicat și nu respectă principiul conform căruia orice expropriere trebuie întreprinsă în scop de utilitate publică și după achitarea indemnizației cuvenite. Pe de altă parte, reclamantul susține că din cauza că părinții săi la momentul naționalizării erau salariați, acțiunea de naționalizare a casei contravenea dispozițiilor acestui decret, care prevedea că nu puteau fi naționalizate încăperile ce aparțineau salariaților. În fine, reclamantul s-a prevalat de articolul 21 din Constituția română din 1991 ce garantează accesul liber la justiție fără nici o restricție.
24. Printr-o hotărâre din 1 martie 1995, Curtea supremă de justiție a anulat hotărârea din 9 decembrie 1993 și a respins acțiunea reclamantului. Ea a subliniat că legea este un mijloc de achiziționare a proprietății, a subliniat că Statul și-a însușit casa în cauză în ziua intrării în vigoare a decretului de naționalizare nr. 92/1950 și a amintit că aplicarea decretului nu putea fi controlată de către instanțele judiciare. Drept consecință, Curtea supremă de justiție a estimat că judecătoria de primă instanță din București nu putea să pronunțe o decizie ce ar constata că reclamantul era adevăratul proprietar al casei, modificând decretul sus-menționat și prin aceasta depășind atribuțiile sale și cele ale puterii legislativului. Curtea supremă de justiție confirma dreptul foștilor proprietari să introducă acțiuni de revendicare, dar era de părerea că reclamantul nu adusese dovadă că acesta era dreptul lui la proprietate, pe când Statul demonstrase că titlul său era fondat pe un decret de naționalizare. Curtea supremă de justiție a conchis că într-un fel sau altul alte legi noi trebuiau să prevadă măsuri de reparare pentru bunurile pe care Statul și le-a făcut proprietate în mod abuziv.
25. Serviciile fiscale informau reclamantul că începând cu 2 aprilie 1996 casa despre care este vorba a fost reintegrată în patrimoniul de Stat.

B. Desfășurarea ulterioară a raportului Comisiei: acțiunea de restituire a proprietății

26. La o dată neprecizată, reclamantul a depus în fața comisiei administrative din București (mai departe “comisia administrativă”) o cerere de restituire întru aplicarea Legii nr. 112/1995. El a menționat că fusese deposedat de casă în 1950 încălcându-se decretul de naționalizare nr.192/1950, și instanța judecătorească din București, în sentința sa definitivă din 9 decembrie 1993 a hotărât că a avut loc o priveră ilegală de proprietate, și că de atunci el era în drept să-și reintegreze dreptul său de proprietate asupra întregii case.
27. Într-un raport alcătuit în noiembrie 1997, Comisia tehnică de evaluare, creată prin Legea nr. 112/1995, evalua casa la 274 621 286 lei, dintre care 98 221 701 lei pentru apartamentul locuit de reclamant.
28. Prin decizia sa din 24 martie 1998, Comisia administrativă a restituit reclamantului apartamentul în care el locuia ca locatar și i-a acordat o despăgubire pentru restul casei. Ținând cont de articolul 12 al Legii 112/1995 care prevedea despăgubirile, și ținând cont de prețul maximal în vigoare în noiembrie 1997, adică suma de 225 718 800 lei, Comisia administrativă i-a oferit reclamantului 147 497 099 lei.
29. La 14 mai 1998, reclamantul a formulat un recurs împotriva acestei decizii. În fața judecătoriei de primă instanță din București el a criticat refuzul Comisiei administrative de a-i restitui casa în întregime și absența motivării acestui răspuns. El a menționat că în cazul său, fiind vorba de o priveră de proprietate ilegală, nu putea fi aplicată Legea nr. 112/1995 cu privire la priverile legale de proprietate. Deci, unica soluție care ar permite protecția dreptului de proprietate era acțiunea de revendicare. Totuși, deoarece el introdusese de acum o astfel de acțiune și deoarece, printr-o hotărâre definitivă din 9 decembrie 1993, instanța judecătorească hotărâse că el era proprietarul casei, reclamantul a considerat că nu mai putea să introducă o nouă acțiune de revendicare. Prin urmare, a cerut recunoașterea dreptului său de proprietate asupra întregii case și a estimat că el nu avea intenția să solicite o despăgubire în baza Legii nr. 112/1995.
30. La 21 aprilie 1999 printr-o decizie recursul reclamantului a fost respins. Reclamantul a introdus un apel. În prezent această procedură este suspendată în instanța judecătorească departamentală din București.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNĂ PERTINENTĂ

A. Constituția

31. Articolul 21 din Constituție prevede: “Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.
Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept. (...)”

B. Legea nr. 59/1993 cu privire la modificarea din Codul de procedură civilă

32. Dispozițiile pertinente ale acestei Legi prevăd:

Articolul 330

“Procurorul general, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, poate ataca cu recurs în anulare, la Curtea Supremă de Justiție, hotărârile judecătorești irevocabile pentru următoarele motive:

1. când instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești;
2. (...)“

Articolul 330¹

“Recursul în anulare se poate declara oricând.”

C. Legea nr. 17 din 17 februarie 1997 pentru modificarea articolului 330¹ din Codul de procedură civilă

33. Articolul 330¹ a fost modificat în felul următor:

“ Articolul 330¹ – Pentru motivul prevăzut la art. 330 pct. 1, recursul în anulare se poate declara în termen de 6 luni de la data când hotărârea judecătorească a rămas irevocabilă (...)”

D. Decretul nr. 92/1950 de naționalizare a anumitor imobile

34. Dispozițiile pertinente prevăd:

Articolul 1

“(...) pentru a asigura o bună gestionare a încăperilor care erau într-o stare de degradare din cauza sabotajului mării burghezii și a exploatatorilor care posedau un număr mare de imobile;

pentru a deposeda exploatatorii de un important mijloc de exploatare;
sunt naționalizate imobilele menționate în listele anexate (...) la prezentul decret și care fac parte din el. Pentru alcătuirea acestor liste au fost reținute:

1. imobilele care aparțineau exploatatorilor de imobile ...”

Articolul 2

“ Sunt excluse din câmpul de aplicare al prezentului decret și nu pot fi naționalizate imobilele care aparțin muncitorilor, funcționarilor, micilor meșteșugari, intelectualilor și pensionarilor.”

E. Decretul nr. 524 din 24 noiembrie 1995 cu privire la modificarea Decretului nr. 92/1950.

35. Dispozițiile pertinente prevăd:

Articolul XI

“Fără a-I atribui obligației de a-i aplica criteriile fixate (...) în articolul II, Consiliul Miniștrilor poate modifica anexele Decretului [care cuprinde lista imobilelor naționalizate]. Deopotrivă el poate hotărî, pentru orice apartament sau imobil, neaplicarea dispozițiilor de naționalizare.”

F. Poziția Curții Supreme de Justiție

Jurisprudența până la 2 februarie 1995

36. Camera civilă a Curții Supreme de justiție a confirmat de mai multe ori jurisprudența instanțelor inferioare care erau competente pentru examinarea litigiilor cu privire la bunurile imobiliare naționalizate, în special, a celor care au fost aplicate conform decretului nr. 92/1950. De exemplu, în hotărârea nr. 518 din 9 martie 1993, ea s-a exprimat asupra competenței instanțelor care au acceptat examinarea litigiilor cu privire la aplicarea Decretului nr. 92/1950 în felul următor:

“... luând decizia cu privire la acțiunea reclamantei de revendicare și primind cererea persoanei interesate, instanțele cărora legea le conferă competența generală pentru a lua decizii asupra litigiilor civile, au aplicat acest Decret. Mai precis, pe de o parte, ei au aplicat dispozițiile ce interzic naționalizarea anumitor bunuri imobiliare iar, pe de altă parte, pe cele care cer restituirea acestor bunuri în cazul aplicării false sau abuzive a Decretului.”

Revirimentul jurisprudenței din 2 februarie 1995

37. La 2 februarie 1995, Curtea supremă de justiție, într-o ședință a tuturor Camerelor sale, a adoptat, cu o majoritate de 25 de voturi contra 20, hotărârea de a schimba jurisprudența camerei civile:

“instanțele judecătorești nu au competența de a cenzura Decretul și de a ordona restituirea imobilelor naționalizate aplicând Decretul 92/1950 (...); punerea în conformitate a naționalizărilor efectuate aplicând decretul nr. 92/1950 cu dispozițiile prezentei Constituții cu privire la dreptul de proprietate pot să se facă numai pe cale legislativă (...).”

Revirimentul jurisprudenței din 28 septembrie 1998

38. La 28 septembrie 1998, Curtea Supremă de Justiție, într-o ședință a tuturor Camerelor sale, a luat hotărârea în unanimitate de a reveni la hotărârea din 2 februarie 1995 în care ea estima că instanțele judecătorești nu erau competente să ia decizii cu privire la litigiile referitoare la prejudiciile comise între 1944-1989, aduse dreptului de proprietate. Ea are următorul conținut:

“Instanțele judecătorești sunt competente să cunoască orice alegare de prejudicii cu privire la dreptul de proprietate și a altor drepturi reale comise între 1944 și 1989.”

G. Poziția Curții constituționale

39. La 19 iulie 1995, Curtea constituțională s-a pronunțat asupra constituționalității proiectului de lege care preciza situația juridică a imobilelor folosite în calitate de locuință și devenite proprietate de stat. Ea a hotărât asupra posibilității proprietarilor imobilelor care au fost adjudecate de către Stat în mod abuziv și fără certificat, să obțină fie restituirea bunurilor prin intermediul unei acțiuni în justiție, fie printr-o despăgubire:

“[...] situația este diferită în cazul locuințelor devenite proprietate de stat pe calea unui act administrativ ilegal, sau pur și simplu *de facto*, adică fără certificat, deci dreptul de proprietate de stat nu este fondat juridic. În aceste cazuri, dreptul legal al persoanei fizice nu a fost anulat, pentru că statul nu este proprietar, iar bunurile în cauză nu pot fi incluse în categoria bunurilor vizate de o Lege a cărui obiect este reglementarea situației juridice a locuințelor devenite proprietate de stat. Cu alte cuvinte, (...) măsurile prevăzute în prezenta lege nu sunt aplicabile pentru locuințele pentru care dreptul la proprietatea de stat nu a fost fondat juridic. Dacă legea considera că dreptul la proprietate de stat se referă la imobilele pe care el și le-a însușit fără certificat, aceasta ar însemna că ea are un efect constitutiv asupra dreptului de proprietate de stat, adică retroactiv, sau că ea pune în acțiune o modalitate de transformare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice în proprietate de stat, ceea ce nu este prevăzut de către Constituția din 1981, ceea ce nu putea fi acceptat. De aici rezultă că este acceptată excepția neconstituționalității acestei părți a legii cu privire la imobilele pe care Statul sau alte persoane juridice și le-au însușit fără certificat. (...) de a decide În timpul revizuirii proiectului de lege Parlamentul are misiunea să adopte măsuri care oferă persoanelor pe care statul le-a privat de locuințele lor fără certificat, sau moștenitorilor lor, dreptul de a beneficia de această lege, în cazul când ele ar dori să renunțe la calea lentă, nehotărâtă și costisitoare a unei acțiuni de revendicare. (...)”

H. Legea nr. 112 din 23 noiembrie 1995 care precizează situația juridică a anumitor bunuri imobiliare care sunt folosite ca locuințe, intrată în vigoare la 29 ianuarie 1996.

40. Dispozițiile pertinente ale acestei legi prevăd:

Articolul 1

“Foștii proprietari – persoane fizice – ai imobilelor cu destinația de locuințe, trecute ca atare în proprietatea statului sau a altor persoane juridice, după 6 martie 1945, cu titlu, și care se aflau în posesia statului sau a altor persoane juridice la data de 22 decembrie 1989, beneficiază de măsurile reparatorii prevăzute în prezenta lege.

De prevederile alin. 1 beneficiază și moștenitorii foștilor proprietari, potrivit legii.”

Articolul 2

“Persoanele prevăzute la art. 1 beneficiază de restituirea în natură, prin redobândirea dreptului de proprietate asupra apartamentului în care locuiesc în calitate de chiriași sau a celor care sunt libere, iar pentru celelalte apartamente primesc despăgubiri în condițiile art. 12 (...)”

Articolul 13

“Valoarea despăgubirilor care se acordă foștilor proprietari și moștenitorilor acestora, pentru apartamentele nerestituite în natură, precum și prețul de vânzare, după caz, se stabilesc pe baza Decretului nr. 93/1997, ale Decretului-lege nr. 61/1990 și ale Legii nr. 85/1992, republicată, iar valoarea terenurilor aferente, pe baza Criteriilor privind stabilirea și evaluarea terenurilor aflate în patrimoniul societăților comerciale cu capitalul de stat nr. 2.665 din 28 februarie 1992 (...). La valorile astfel calculate se vor aplica coeficienții de actualizare, care nu vor fi mai mici decât coeficientul de creștere a veniturilor salariale medii pe economie.

Valoarea totală a apartamentului restituit în natură sau a despăgubirilor cuvenite pentru apartamentele nerestituite în natură și pentru terenurile aferente nu poate depăși suma veniturilor salariale medii pe economie ale unei persoane pe o perioadă de 20 ani, calculată la data stabilirii despăgubirii.

În cazul în care fostul proprietar sau moștenitorilor acestuia ori rudelor până la gradul al doilea ale fostului proprietar în viață li se restituie în natură un apartament conform prevederilor art. 2, a cărui valoare, calculată potrivit alin. 1, depășește suma prevăzută la alin. 2, ei nu pot fi obligați să plătească diferența.

Valoarea despăgubirilor stabilite în condițiile anterioare se actualizează la data plății, luând ca bază salariului mediu pe economie din ultima lună a trimestrului expirat.

La dispoziția Ministerului Finanțelor se constituie fondul extrabugetar pentru asigurarea punerii în aplicare a prevederilor prezentei legi, care se va alimenta din:

- a) sumele obținute din vânzarea apartamentelor care nu s-au restituit în natură, reprezentând plăți integrale, avansuri, rate și dobânzi, după deducerea comisionului de 1 % din valoarea apartamentelor;
- b) sumele obținute din lansarea unor împrumuturi de stat cu această destinație, în condițiile prevăzute de Legea nr. 91/1993 privind datoria publică.

Din fondul astfel constituit se vor efectua cheltuieli în următoarea ordine:

- a) plata despăgubirilor cuvenite – în condițiile prezentei legi – proprietarilor și moștenitorilor acestora;
- b) plăți pentru restituirea împrumuturilor contractate și plata costurilor care decurg din aceste împrumuturi de stat;
- c) construirea de locuințe, care să fie repartizate cu prioritate chiriașilor aflați în situația prevăzută la art. 5 alin. 3.”

I. Poziția executivului cu privire la Legea nr. 112/1995

41. La 23 ianuarie 1996, Guvernul a adoptat Decizia nr. 20/1996 pentru aplicarea Legii nr.112/1995. Conform acestei legi Statul deținea un titlu asupra imobilelor devenite proprietate de stat în rezultatul aplicării unei dispoziții legale. În conformitate cu aceeași decizie Legea nr. 112/1995 nu era aplicată imobilelor deținute de Stat fără o dispoziție legală care ar fonda juridic dreptul de proprietate de stat.

42. La 18 februarie 1997, Guvernul a adoptat decizia nr. 11/1997 care completa Decizia nr. 20/1996. Conform articolului 1 § 3 al deciziei nr. 11/1997, bunurile achiziționate

de Stat aplicând Decretul nr. 92/1950 erau cele care fusesse achiziționate respectând articolele I §§ 1-5 și II al acestui Decret și care era identic pentru persoana figurantă ca proprietar pe lista alcătuită în conformitate cu Decretul și adevăratul proprietar la data naționalizării.

J. Poziția jurisdicțiilor inferioare față de autoritatea lucrului judecat

43. Conform deciziei nr. 11 adoptată de Guvern la 18 februarie 1997, proprietarii în favoarea cărora a fost adoptată o decizie de anulare de către Curtea Supremă de Justiție în rezultatul unui recurs în anulare, au introdus în fața instanțelor judecătorești noi acțiuni de revendicare. Problema excepției autorității lucrului judecat pusă cu ocazia acestor noi acțiuni nu a primit un răspuns uniform din partea instanțelor judecătorești

Judecătoria de primă instanță din sectorul 2 din București, hotărârea nr. 5626 din 16 mai 1997 având puterea de lucru judecat

“(...) bunul revendicat a constituit deja obiectul unui litigiu între aceleași părți, în baza căruia judecătoria de primă instanță din sectorul 2 din București a pronunțat la 12 ianuarie 1994 hotărârea nr. 212, având putere de lucru judecat, prin care cererea lui I. P. a fost primită și acesta din urmă a fost recunoscut ca proprietar al imobilului.

Împotriva acestei hotărâri procurorul general a formulat un recurs în anulare în urma căruia Curtea supremă de justiție printr-o hotărâre din 28 septembrie 1995 a anulat hotărârea mai sus menționată și în fond a respins acțiunea lui I.P. (...)

(...) aplicând articolul 1201 din Codul Civil, a doua cerere în judecată care are același obiect are putere de lucru judecat atunci când este fondată asupra aceluiasi caz și se referă la aceleași părți în aceiași calitate”, instanța judecătorească constată că un litigiu între aceleași părți cu privire la același imobil constatat de către Curtea supremă de Justiție a avut deja loc (...)

(...) atunci instanța judecătorească primește excepția autorității de lucru judecat și respinge acțiunea solicitantului.”

Judecătoria de primă instanță din Făgăraș, hotărâre susceptibilă recursului, nr. 3276 din 10 decembrie 1998

“(...) judecătoria constată că în ceea ce privește imobilul reclamantei, Decretul nr. 92/1950 a fost aplicat ilegal (...) și ordonă restituirea imobilului și respinge excepția autorității de lucru judecat (...)

K. Legea nr. 213 din 24 noiembrie 1998 cu privire la domeniul public și regimul său juridic

44. Dispozițiile pertinente ale acestei legi sună astfel:

Articolul 6

“1. Fac parte din domeniul public sau privat al statului sau al unităților administrativ-teritoriale și bunurile dobândite de stat în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, dacă au intrat în proprietatea statului în temeiul unui titlu valabil cu respectarea Constituției, a tratatelor internaionale la care România era parte și a legilor în vigoare la data preluării lor de către stat.

2. Bunurile preluate de stat fără un titlu valabil, inclusiv cele obținute prin viciera consimțământului, pot fi revendicate de foștii proprietari sau de succesorii acestora, dacă nu fac obiectul unor legi speciale de reparație

3. Instanțele judecătorești sunt competente să stabilească valabilitatea titlului.”

PROCEDURA ÎA FAȚA COMISIEI

45. Dl Brumărescu a sesizat Comisia la 9 mai 1995. El alega că în pofida articolelor 6 § 1 din Convenție și 1 din Protocolul nr. 1, Curtea Supremă de Justiție l-a lipsit de accesul la o instanță judecătorească care putea să-i permită reintrarea în posesia casei.

46. Comisia a înregistrat plângerea (nr. 28342/95) la 22 mai 1997. În raportul său din 15 aprilie 1998 (vechiul articol 31 al Convenției), ea a decis în unanimitate că a avut loc încălcarea articolelor 6 § 1 din Convenție și 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Textul integral al avizului Comisiei figurează în anexa la prezenta hotărâre^[1].

CONCLUZIILE PREZENTATE CURȚII

47. Reclamantul a solicitat Curții să respingă excepțiile preliminare înaintate de Guvern, să constate dacă a fost încălcat articolul 6 §1 din Convenție și articolul 1 din Protocolul 1 și să-i acorde o reparație echitabilă în conformitate cu articolul 41 din Convenție.

Guvernul a invitat Curtea să constate că în rezultatul faptelor noi intervenite după adoptarea raportului Comisiei, reclamantul și-a pierdut calitatea de victimă a unei încălcări a Convenției și n-a epuizat căile de recurs intern. În ceea ce privește fondul, el a solicitat Curții să respingă plângerea.

ÎN DREPT

I. Cu privire la excepțiile preliminare ale Guvernului.

A. Asupra calității de victimă a reclamantului

48. În opinia Guvernului, faptele noi intervenite după adoptarea deciziei de admisibilitate din 22 mai 1997 atrage după sine pentru reclamant pierderea calității de victimă în sensul articolului 34 din Convenție.

Guvernul susține că procedura inițiată de reclamant în aplicarea Legii nr. 112/1995 a dus la decizia din 24 martie 1998 prin care reclamantului i s-a restituit o parte din casa revendicată și i s-a acordat o despăgubire pentru partea nerestituită în natură. Această

despăgubire este suficientă pentru ca reclamantul să nu mai pretindă a fi victimă a încălcării dreptului la respectarea bunurilor. Deoarece această procedură era întotdeauna suspendată, reclamantul a constatat în fața instanțelor judecătorești refuzul restituirii integrale în natură, Guvernul a estimat că instanțele judecătorești nu vor putea adopta o decizie mai puțin favorabilă pentru persoana interesată decât cea din 24 martie 1998.

49. Reclamantul invită Curtea să continue examinarea cazului. El a menționat că a fost privat de bunurile sale și că la ora actuală ele nu i-au fost restituite. De asemenea, el sublinează că niciodată nu și-a dorit să se despartă de bunurile în cauză acceptând indemnizații, și că în orice caz valoarea indemnizațiilor oferite este derizorie în raport cu valoarea casei. De aici, acordarea indemnizațiilor în cauză nu-l pot priva de calitatea sa de victimă, pe care a avut-o și pe care o mai are.

50. În conformitate cu jurisprudența constantă a Curții, prin noțiunea de “victimă” articolul 34 din Convenție desemnează persoana direct vizată printr-o acțiune sau omisiune litigioasă, existența unei încălcări a exigențelor Convenției care poate fi concepută chiar și în absența prejudiciului; acesta nu joacă un rol decât în câmpul de aplicare al articolului 41. În același timp, o decizie sau o măsură în favoarea reclamantului nu-i permite atribuirea calității de “victimă” care atunci când autoritățile naționale o recunosc, explicit sau în esență, poate repara încălcarea Convenției (vezi, printre altele, hotărârea Lüdi împotriva Elveției din 15 iunie 1992, seria A 238, p. 18, § 34).

În speță, Curtea notează că reclamantul se află la ora actuală în aceeași situație din 1 martie 1995, nici o altă decizie definitivă nu poate fi recunoscută, cel puțin în esență, apoi poate repara o eventuală încălcare a Convenției ce rezultă din hotărârea Curții supreme de justiție.

În consecință, în ceea ce privește plângerea referitoare la dreptul de proprietate al reclamantului, procedura de restabilire ce a urmat după hotărârea Curții supreme încă nu a devenit decizie definitivă. Deși deciziile deja intervenite în această acțiune – care nu constituia obiectul unei proceduri în fața Curții – constituie o anumită ameliorare a situației reclamantului – restituirea parțială a imobilului în cauză și a indemnizației pentru partea nerestituită – nu este exclus că reclamantul ar putea câștiga cazul cu cererea de restituire integrală a imobilului, reiese că punctul de plecare al acestei proceduri este întocmai situația creată prin hotărârea contestată a Curții supreme de justiție, adică acceptarea faptului că imobilul în cauză a redevenit proprietate de stat. De atunci, această procedură nu putea nici într-un caz să șteargă consecințele hotărârii Curții supreme de justiție pentru ca reclamantul să se bucure de dreptul său de proprietate, restituirea eventuală a imobilului bazându-se pe un alt temei legală și nu acel care se află la originea litigiului adus în fața Curții.

Printre altele, Curtea a observat că plângerile reclamantului nu se limitează doar la ingerința Curții supreme de justiție în dreptul său de proprietate, dar, de asemenea, prin aceeași hotărâre se pretinde o încălcare a articolului 6 § 1 din Convenției . Reclamantul pretinde a fi victima anulării unei decizii în favoarea sa, decizie care a devenit definitivă, și a constat că instanțele nu sunt competente în examinarea acțiunilor de revendicare, precum ar fi cele introduse. Imposibilitatea de a aduce în fața tribunalelor o asemenea acțiune a persistat pe parcursul a mai multor ani.

Chiar dacă în rezultatul adoptării unor noi reglementări și în rezultatul revirimentului Curții supreme de justiție, calea judiciară este acum deschisă pentru astfel de circumstanțe, Curtea consideră că este costisitor să ceară reclamantului începerea aceleiași proceduri a doua oară, cu atât mai mult că în lumina jurisprudenței contradictorii a tribunalelor românești rezultatul unei noi acțiuni de revendicare rămâne nesigură, ținând cont de principiile autorității lucrului judecat.

În aceste cazuri nu se poate nega faptul că reclamantul, precum consideră el, rămâne cointerestat de hotărârea litigioasă a Curții supreme de justiție și continuă să fie victima încălcărilor Convenției, care după părerea lui, decurge din această hotărâre. Deci, în acest caz excepția este respinsă.

B. Cu privire la epuizarea căilor de recurs intern

51. Deopotrivă Guvernul pledează pentru neadmisibilitatea plângerii pentru neepuizarea căilor de recurs interne. Ținând cont de faptul că nici o cale eficientă de recurs nu există în dreptul român împotriva hotărârii Curții supreme de justiție din 1 martie 1995, Guvernul estimează că este legitim pentru reclamant să introducă o nouă acțiune de revendicare. Întrucât această cale de recurs exista înaintea deciziei de admisibilitate a Comisiei, ea a devenit eficientă numai după intrarea în vigoare a legii nr. 112/1995, interpretată conform deciziei Guvernului nr. 11/1997, legii nr. 213/1998 cu privire la domeniul public și după revirimentul jurisprudenței Curții supreme de justiție din 28 septembrie 1998.
52. Curtea menționează că Guvernul pârât a pus în dezbatere această excepție pentru prima dată în fața Comisiei la 7 aprilie 1998 după decizia cu privire la admisibilitatea plângerii din 22 mai 1997 și la 11 iulie 1997 după ce au fost transmise Comisiei observațiile sale cu privire la fond.
53. Curtea reamintește că asemenea excepții de fapt ar putea fi puse în dezbatere înaintea examinării admisibilității plângerii (vezi, de exemplu, hotărârea Campbell și Fell împotriva Regatului Unit din 28 iunie 1984, seria A, nr. 80, p. 31, § 57; hotărârea Artico împotriva Italiei din 13 mai 1980, seria A nr. 37, p.13, § 27). Totuși, Curtea nu este de părere că este necesară examinarea în speță, a circumstanțelor specifice care ar permite Guvernului să pună în dezbatere această excepție după examinarea admisibilității, căci ea oricum este de părere că această excepție nu este fondată.
54. Curtea subliniază că înainte de a introduce plângerea sa în fața Comisiei, reclamantul a utilizat calea de recurs indicată de către Guvern, cu alte cuvinte acțiunea de revendicare. La această dată precum și la ora actuală această cale de recurs exista și este eficientă iar Guvernul nu a contestat acest lucru.
55. Curtea estimează că guvernul este responsabil de anularea unei hotărâri definitive, care a fost luată în urma unei acțiuni de revendicare și nu ar putea acum să invoce neepuizarea din cauza că reclamantul nu a introdus o nouă acțiune revendicare (vezi de asemenea, § 50 *in fine*). Totuși, este cazul ca această excepție preliminară să fie respinsă.

II. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA RECLAMATĂ A ARTICOLULUI 6 § 1 DIN CONVENȚIE

56. După părerea reclamantului hotărârea din 1 martie 1995 a Curții supreme de justiție a încălcat articolul 6 § 1 din Convenție care prevede:

“Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil (...) de către o instanță independentă (...) care va hotărî (...) asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...)”.

57. În memoriul său reclamantul subliniază că refuzul Curții supreme de justiție de a recunoaște competența instanțelor judecătorești de a constata o acțiune de revendicare este contrară dreptului la o instanță judiciară garantat de articolul 21 al Constituției române și articolul 3 din Codul Civil român, care reglementează denigrarea justiției. Mai mult decât atât, trebuie de evidențiat că afirmația Curții supreme de justiție conform căreia reclamantul nu era proprietarul bunului în litigiu, și este în contradicție cu motivul invocat de către această Curte pentru a primi recursul în anulare, adică absența competenței de jurisdicții pentru a tranșa fondul litigiului.

58. Guvernul admite că reclamantului i s-a refuzat dreptul la o instanță judecătorească, dar este de părere că acest refuz a fost temporar și în orice caz el era justificat pentru a asigura respectul normelor de procedură și principiul separării puterilor.

59. În ceea ce privește Comisia, dreptul de acces la instanță judecătorească cere o cale judiciară care ar permite revendicarea drepturilor civile. Deci, anularea hotărârii din 9 decembrie 1993, din motiv că tribunalele nu cunosc o astfel de acțiune, aduce prejudicii însăși dreptului de a avea acces la o instanță așa cum prevede articolul 6 § 1.

60. Curtea trebuie deci să cerceteze dacă hotărârea din 1 martie 1995 a încălcat articolul 6 § 1 din Convenție.

61. Dreptul la un proces echitabil în fața unui instanțe care este garantat de articolul 6 § 1 din Convenție trebuie să fie interpretat în lumina preambulului Convenției care enunță preeminența dreptului ca patrimoniul comun al Statelor contractante. Unul din elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității rapoartelor juridice care estimează printre altele, că soluția atribuită de către instanța judecătorească în mod definitiv oricărui litigiu să nu fie mai mult pusă în cauză.

62. În speță, Curtea notează că atunci când are loc acțiunea, procurorul general al României, care nu a făcut parte din procedură, dispunea, în virtutea articolului 330 din Codul de procedură civilă, de puterea de a ataca hotărârea definitivă pe cale de recurs în anulare. Curtea este de părere, că în exercițiul puterii sale procurorul general nu era obligat să respecte nici un termen, în așa fel hotărârile puteau fi întotdeauna repuse în cauză

Curtea relevă că primind recursul în anulare introdus în virtutea puterii mai sus menționate, Curtea supremă de justiție a lichidat ansamblul unei proceduri judiciare care ajunsese, conform termenilor Curții supreme de justiție, la o decizie judiciară “irevocabilă”, căpătând astfel autoritatea lucrului judecat și, mai mult decât atât, fiind executată.

Curtea supremă de justiție a aplicat în așa fel dispozițiile articolului 330 citat mai sus, și a încălcat principiul securității rapoartelor juridice. În speță, dreptul reclamantului la un proces echitabil prevăzut de articolul 6 § 1 din Convenție nu a fost respectat. Deci, a fost încălcat pretinsul articol.

63. Deopotrivă, în ceea ce privește alegerea reclamantului conform căreia el a fost privat de dreptul ca cazul său să fie ascultat de către o instanță judecătorească, Curtea constată că în hotărârea din 1 martie 1995 Curtea supremă de justiție a considerat că revendicarea persoanei interesate era de a ataca un act legislativ, decretul de naționalizare nr. 92/1950. Prin urmare, ea estimează că cazul a ieșit din competența jurisdicțiilor și că numai Parlamentul putea să se pronunțe asupra legalității naționalizării în cauză.

64. Totuși, în hotărârea sa, Curtea supremă de justiție afirmă că reclamantul nu era proprietarul bunului în litigiu.

Curtea nu a încercat să fie de acord cu hotărârea din 1 martie 1995 așa cum prevede dreptul intern, nici să examineze dacă Curtea supremă de justiție putea sau nu să decidă ea însăși asupra litigiului în fond, ținând cont de competența pe care o avea articolul 330 din Codul de procedură civilă.

65. Curtea subliniază că hotărârea din 1 martie 1995 a fost motivată prin incompetența absolută a jurisdicțiilor de a decide asupra litigiilor civile precum acțiunea de revendicare în cazul speței. Ea este de părere că o astfel de excludere este prin esența sa contrară dreptului de a avea acces la o instanță garantat de articolul 6 § 1 din Convenție (vezi, *mutatis mutandis*, hotărârea Vasilescu împotriva României din 22 mai 1998, *Culegere* 1998-III, nr. 73, pp.1075-1076, §§ 39-41). Totuși, a fost încălcat articolul 6 § 1 în ceea ce privește acest punct.

III. Cu privire la încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție

66. Reclamantul se plângea că hotărârea din 1 martie 1995 a Curții supreme de justiție a adus atingere dreptului de a respecta bunurile sale recunoscut prin articolul 1 din Protocolul 1 care sună precum urmează:

“Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului Statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

A. Cu privire la existența unui bun

67. Guvernul admite că recunoașterea juridică a dreptului de proprietate al reclamantului, la 9 decembrie 1993, reprezenta un “bun” în sensul articolului 1 din Protocolul nr. 1. Totuși, în timpul audierii din 17 iunie 1999, Guvernul a adus la cunoștință pentru prima dată că hotărârea din 9 decembrie 1993 nu se referea la parterul casei, care a fost vândut de către Stat în 1973.

68. După părerea reclamantului, Statul nu putea să vândă legal un bun care nu-i aparținea. Pe de altă parte, numai niște oameni de rea credință puteau să cumpere acest apartament, știind perfect că părinții reclamantului fusese deposedați de casă în mod ilegal. Cea de-al treilea intervenient susține că bunul eventual al reclamantului nu putea să includă și apartamentul care se găsea la parterul casei, cumpărat în 1973 de către unchiul său și pe care el îi moștenește. El menționează că cumpărarea a fost făcută conform legilor în vigoare în 1993.

69. Curtea menționează că dreptul reclamantului la apartamentul care se găsea la parterul casei în litigiu este pus în cauză de către un al treilea intervenient. Ea reamintește totuși, că procedura începută în fața ei de către reclamant împotriva Statului român, nu putea produce efecte decât numai asupra drepturilor și obligațiilor acestor părți. Curtea menționează că cea de-al treilea intervenient nu era parte la nici una din procedurile interne care constituiau obiectul prezentei plângeri, unicele părți ale acestei proceduri fiind reclamantul și guvernul pârât.

70. Curtea este de părere că reclamantul avea un “bun” în sensul articolului 1 din Protocolul nr. 1. De fapt, în hotărârea sa din 9 decembrie 1993, judecătoria de primă instanță a stabilit că casa în cauză fusese naționalizată fiind încălcat decretul de naționalizare nr. 92/1950 și a constatat, cu efect retroactiv, că reclamantul era proprietarul ei legitim, în calitate de succesor al părinților săi. Curtea consideră că dreptul reclamantului astfel recunoscut era irevocabil. De altfel, reclamantul a putut să se bucure liniștit de bunul său în calitate de proprietar legitim începând de la 9 decembrie 1993 și până la 1 martie 1995. De asemenea, el a achitat taxele și impozitele imobiliare cuvenite pentru bunul său.

B. Cu privire la existența unei ingerințe

71. Pentru reclamant anularea hotărârii din 9 decembrie 1993 a avut drept consecință imposibilitatea absolută de a valorifica dreptul său la proprietate, ceea ce constituie o ingerință în dreptul la respectarea bunurilor sale.

72. Conform Guvernului, hotărârea Curții Supreme de Justiție, cu toate că nu soluționase problema dreptului reclamantului la proprietate, a creat o incertitudine de scurtă durată în ceea ce privește acest drept, și a constituit astfel o ingerință temporară în dreptul persoanei interesate la respectarea bunului său.

73. Comisia notează că reclamantului i-a fost recunoscut dreptul la proprietate printr-o hotărâre definitivă și de atunci el putea într-advăr să se bucure legitim de dreptul său. Anularea hotărârii din 9 decembrie 1993 constituie o ingerință în dreptul de proprietate al reclamantului.

74. Curtea recunoaște că Curtea Supremă de Justiție n-a avut drept scop soluționarea problemei cu privire la dreptul de proprietate al reclamantului. Ea este de părere că a avut loc totuși o ingerință în dreptul de proprietate al persoanei interesate, drept care este garantat de articolul 1 din Protocolul 1. În această privință Curtea Supremă de Justiție a

casat la 1 martie 1995 hotărârea definitivă din 9 decembrie 1993 care atribuia casa Dlui Brumărescu în timp ce această hotărâre fusese deja executată.

C. Cu privire la justificarea ingerinței

75. Rămâne de determinat dacă ingerința constatată de către Curte a încălcat sau nu articolul 1. Pentru aceasta, trebuie de cercetat dacă precum susține Guvernul, ingerința în cauză relevă de la prima frază a primului paragraf din articolul 1 că motivul hotărârii Curții supreme de justiție nu este analizat ca o privare formală a bunurilor reclamantului, nici ca o reglementare a folosirii lor, sau precum estimează Comisia, cazul se referă la o privare de proprietate cuprinsă în fraza următoare al aceluiași paragraf.

76. Curtea reamintește că pentru a determina dacă a avut loc privarea de bunuri în sensul celei de-a doua “reguli” trebuie nu doar să se examineze dacă a avut loc deposedarea sau exproprierea formală, dar mai trebuie analizate realitățile situației litigioase, privite dincolo de aparențe. Conform Convenției care vizează protecția drepturilor “concrete și efective”, este important să se cerceteze dacă așa-numita situație este echivalentă unei exproprieri (hotărârea Sporong și Lönnroth împotriva Suediei din 23 septembrie 1982, seria A. nr. 52, p. 24 § 63, și Vasilescu împotriva României citată mai sus p. 1078, § 51).

77. Curtea notează că în speță hotărârea judecătorei de primă instanță care ordonase autorităților administrative să restituie reclamantului casa devenise definitivă și irevocabilă și că conform acesteia primarul Bucureștiului a restituit casa reclamantului, iar întreprinderea C. a executat aceasta în mai 1994. Mai mult ca atât, la această dată reclamantul a încetat să plătească chiria care se cuvenea pentru apartamentul pe care îl ocupa în această casă și din aprilie 1994 până în aprilie 1996 el a achitat taxele funciare aferente. Curtea relevă că hotărârea Curții Supreme de Justiție a avut efectul de a priva reclamantul de orice rezultate ale hotărârii definitive în favoarea sa și a considerat că Statul a demonstrat că titlul său de proprietate se fonda pe decretul de naționalizare. După această decizie persoana interesată a fost informată că din aprilie 1996 casa trebuia să fie reintegrată în patrimoniul statului. În consecință, Curtea Supremă de Justiție a hotărât deci să priveze reclamantul de dreptul la proprietate atribuit prin hotărârea definitivă conform căreia casa i-a fost conferită. Persoana interesată nu mai avea deci posibilitatea de a vinde sau de a lăsa bunul său prin testament, de a face din el o donație sau de a dispune de el în alt mod. În aceste condiții, Curtea a constatat că hotărârea Curții Supreme de Justiție a privat reclamantul de bunul său în sensul frazei a doua din primul paragraf al articolului 1 din Protocolul 1.

78. O privare de proprietate în dependență de a doua normă, se poate justifica numai atunci când a fost demonstrat că ea a intervenit din motive de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege. Mai mult decât atât, orice ingerință în dreptul la proprietate trebuie să corespundă criteriului de proporționalitate. Curtea insistă asupra menținerii unui echilibru just între cerințele de interes general al comunității și imperatiile apărării drepturilor fundamentale ale individului. Necesitatea de a asigura un astfel de echilibru este inerent Convenției. Curtea reamintește de asemenea, că echilibrul care trebuie menținut va fi distrus dacă persoana vizată are o învinuire specială și excesivă (hotărârea

Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei din 23 septembrie 1982, citată mai sus, seria A. nr. 52, p. 26-28).

79. Urmând exemplul Comisiei, Curtea notează că nici o justificare nu a fost furnizată în rezultatul hotărârea Curții supreme de justiție. În special, nici această instanță judiciară, nici Guvernul n-au încercat să prezinte motive serioase care să justifice privarea de proprietate din “cauză de utilitate publică”. Curtea notează, printre altele, că reclamantul este privat de proprietate asupra bunului său mai mult de patru ani, fără a se folosi de indemnizația care reflectă valoarea reală a acestuia, și că eforturile depuse de el pentru a-și recăpăta proprietate au rămas zădarnice până în prezent.

80. În aceste condiții, chiar dacă s-ar putea demonstra că privarea de proprietate servea unei cauze de interes public, Curtea este de părere că echilibrul just a fost dereglat și că reclamantul a suportat și continuă să suporte o învinuire specială și excesivă. Deci, a fost și continuă să fie încălcat articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

IV. Aplicarea articolului 41 din Convenție

81. Articolul 41 din Convenție dispune următoarele:

“Dacă Curtea declară că a avut loc o violare a Convenției sau protocoalelor sale și dacă dreptul intern al Înalțelor Părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestor violări, Curtea acordă Părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

A. Daune

82. Reclamantul solicită restituirea bunului litigios. El intenționează să primească, în caz de nerestituire, o sumă egală valorii actuale a bunului său, adică, conform raportului de expertiză prezentat Curții, 3 681 milioane lei românești (ROL). În calitate de prejudiciu moral el reclamează 75 000 dolari americani (USD). El solicită suma de 26 000 150 ROL pentru onorariile de avocat la procedurile ce au avut loc în fața organelor de la Strasbourg, precum și 1 543 650 ROL, 500 USD și 300 FF pentru diferite cheltuieli pentru procedurile în fața Curții, inclusiv pentru participare la audierea din 17 iunie 1999.

83. Guvernul susține în primul rând că ar fi incorectă acordarea unei sume în calitate de daună materială, pentru că reclamantul poate oricând revendica cu succes casa sa în fața jurisdicțiilor interne. În orice caz, Guvernul estimează că suma totală maximală care ar putea fi acordată este de 69 480 USD, ceea ce reprezintă, conform raportului de expertiză pe care Guvernul l-a depus în fața Curții, valoarea comercială a casei în litigiu, excluzând valoarea apartamentului ocupat de reclamant.

Guvernul susține că nu este cazul să fie acordată o reparație pentru prejudiciu moral.

Guvernul este gata să ramburseze cheltuielile și costurile justificate de reclamant, reținând sumele acordate pentru asistență judiciară.

84. În circumstanțele cazului, Curtea consideră că nu este cazul să fie aplicat articolul 41 pentru că el nu cade sub incidența rezervei cu privire la eventualitatea unui acord între statul pârât și persoana interesată (articolul 75 §§ 1 și 4 din regulament).

Pentru aceste motive, Curtea în unanimitate

1. Declară, că a fost încălcat articolul 6 § 1 din Convenție din cauza lipsei unui proces echitabil;
2. declară, că a fost încălcat articolul 6 § 1 din Convenție din cauza refuzului dreptului de a avea acces la un tribunal;
3. declară, că a fost încălcat articolul 1 din protocolul 1 la Convenție;
4. declară, că nu se impune examinarea aplicării articolului 41 din Convenție;
5. în consecință,
 - a) *rezerva* în întregime;
 - b) *invită* Guvernul și reclamantul să-i adreseze în scris, în termen de trei luni, observațiile lor cu privire la această problemă și în special să-i aducă la cunoștință orice acord la care ei ar putea ajunge;
 - c) *rezervează* procedura și împuternicește Președintele Marii Camere cu misiunea de a fixa aceasta în caz de necesitate.

Redactată în limba franceză și engleză, apoi pronunțată în ședința publică la Palatul Drepturilor Omului, la Strasbourg, la 28 octombrie 1999.

Semnat: Luzius Wildhaber
Președinte

Semnat: Maud de BOER – BUQUICCHIO, Grefier adjunct

Prezentei decizii i se anexează, conform articolelor 45 § 2 din Convenție și 74 § 2 din Regulamentul Curții, expunerea următoarelor opinii separate:

- (a) Opinia separată a Domnului C. Rozakis;
- (b) Opinia separată a lui Sir Nicolas Bratza, la care se alătură Dl Zupancic, parafată: L. W.
Parafată: M. de B-B

Opinie divergentă a judecătorului Rozakis

Cu toate că am votat pentru constatarea dublei încălcări a articolului 6 § 1 din Convenției în speță, eu consider că în realitate cele două aspecte ale încălcării sunt în mod esențial legate și sunt analizate atât unul cât și celălalt pentru încălcarea dreptului la un tribunal sau accesul la un tribunal.

Curea în majoritate a considerat că faptul că Curtea supremă de Justiție a României “a anulat ansamblul unei proceduri judiciare care adoptase (...) o hotărâree judecătorească “irevocabilă”, căpătând astfel autoritatea de lucru judecat și care, pe

lângă aceasta a fost executată (...)” a încălcat principiul securității raporturilor juridice și prin aceasta dreptul reclamantului la un proces echitabil.

Eu văd aceste lucruri sub alt aspect: noțiunea de drept la o instanță, sau de dreptul de acces la o instanță s-a desfășurat în jurisprudența Curții europene a Drepturilor Omului și cuprinde toate circumstanțele în care un individ este refuzat, prin acțiunile sau omisiunile puterilor publice, de posibilitatea de a obține o hotărâre definitivă a unei curți de justiție cu privire la o contestare în materie civilă sau o acuzație în materie penală. În situația actuală, jurisprudența indică că noțiunea de drept la o instanță sau acces la o instanță nu se limitează nici într-un caz etapa introducerii la o instanță nici la faptul că o procedură judiciară a ajuns la o decizie cu privire la o acuzație în materie penală; această noțiune ia o hotărâre asupra unei acuzații în materie penală; această noțiune cuprinde de asemenea dreptul ca o instanță să transpună în practică verdictul sau decizia sa, și administrează justiția fără a fi împiedicată din exterior. Dreptul la o instanță nu este deci un simplu drept teoretic al unui judecător național să examineze cazul unui individ, dar el cuprinde și speranța legitimă că autoritățile interne vor respecta decizia definitivă care va fi deci executată.

În aceste circumstanțe, reclamantul a avut dreptul să sesizeze justiția cu un diferend împotriva Statului. Astfel el s-a folosit de capacitatea de a executa o hotărâre care a căpătât forța de lucru judecat și fiind în consecință reintegrat în proprietatea asupra bunului său. Dar dreptul său la un tribunal a devenit iluzoriu atunci când procurorul general și Curtea Supremă au intervenit aplicând articolul 330 din Codul de procedură civilă și au anulat hotărârea judecătorească de primă instanță și consecințele sale favorabile pentru persoana interesată. Atunci când un sistem judiciar conferă unei jurisdicții competența de a pronunța hotărâri definitive, apoi permite ca proceduri ulterioare să anuleze deciziile, nu numai că are de suferit securitatea juridică, dar însăși existența instanței judecătorești este pusă în cauză pentru că nu este competentă să ia o hotărâre definitivă asupra vreunei chestiuni juridice. Poate fi pusă întrebarea dacă o persoană care a sesizat o astfel de instanță pentru a se pronunța asupra unei contestări are într-adevăr dreptul la o instanță și dreptul de acces la o instanță.

Opinia separată a lui Sir Nicolas Bratza la care se alătură judecătorul Zupancic

Urmând exemplul altor membri ai Curții eu cred că în speță a fost încălcat articolul 6 al Convenției cu privire la două capete de acuzare distincte, și a fost încălcat articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Eu sunt de acord în principiul cu raționamentul expus în hotărârea Curții în ceea ce privește cele două dispoziții și voi formula câteva remarce adiționale cu privire la prima parte a plângerii cu privire la încălcarea articolului 6.

Curtea a conchis că aplicând dispozițiile articolului 330 din Codul de procedură civilă Curtea Supremă de Justiție “a încălcat principiul securității rapoartelor juridice”, și că în speță, “dreptul reclamantului la un proces echitabil, conform articolului 6 § 1 din Convenție, nu a fost respectat” (§ 62).

Eu sunt de părere că acest raționament nu a fost pe deplin satisfăcut. De fapt, enunțând acest punct de vedere, Curtea n-a făcut referință la jurisprudența sa, nici nu a dat explicații detaliate cu privire la relațiile dintre noțiunile de “securitatea rapoartelor juridice” și de “proces echitabil”.

După părerea mea, putem considera că există o legătură cu principiul egalității armelor între părți în cadrul unei proceduri judiciare, ceea ce constituie o condiție fundamentală a unui proces echitabil. Într-o procedură care pune în cauză Statul, acest principiu de asemenea poate fi încălcat în caz de ingerință a puterii legislative în administrarea justiției pentru a influența deznodământul judiciar al unui litigiu (hotărârea *Raffineries grecues Stran și Stratis Andreadis* din 9 decembrie 1994, seria A, nr. 301-B), e posibilă reclamarea încălcării sale atunci când, tot așa ca și în cazul dat, procurorul general, în calitate de funcționar, este investit prin articolul 330 citat mai sus cu puterea de a cere în orice moment anularea unei hotărâri definitive și executorii în favoarea unei persoane particulare.

Eu consider că articolul 330 nu a fost încălcat și nu au fost încălcate nici regulile procedurale ale unui proces echitabil ca atare, dar consider că el (art. 330) încalcă “dreptul la o instanță”, iar dreptul de acces, adică dreptul de a sesiza instanța în materie civilă este unul din aspectele sale (vezi, de exemplu, cazul *Philis împotriva Greciei*, din 27 august 1991, seria A nr. 201, pag. 20 § 59).

În hotărârea sa în cazul *Hornsby împotriva Greciei* din 19 martie 1997 (culegerea de hotărâri și decizii, 1997, II, pag. 495), Curtea a primit plângerea reclamantilor referitor la refuzul administrației de a se conforma hotărârilor Consiliului de Stat ceea ce neglija dreptul lor la protecție judiciară efectivă în cazul contestărilor cu privire la drepturile cu caracter civil și a încălcat articolul 6 § 1. După cum s-a menționat, conform jurisprudenței sale constante, articolul 6 acordă “dreptul de acces la o instanță”, iar Curtea a continuat în acest sens::

“Totuși, acest drept ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui Stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți. De fapt, nu se poate constata că articolul 6 § 1 descrie detaliat garanțiile de procedură – echitate, publicitate și rapiditate – acordate părților și că el nu protejează punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești; dacă acest articol s-ar putea referi în exclusivitate la accesul la un judecător și desfășurarea în instanță de la început, aceasta ar crea riscul unor situații incompatibile cu principiul preeminenței dreptului pe care Statele contractante s-au angajat să-l respecte ratificând Convenția. (vezi, *mutatis mutandis*, hotărârea *Golder împotriva Regatului Unit*, din 21 februarie 1975, seria A, nr. 18, pag. 16-18, §§ 34-36). Executarea unei sentințe sau a unei hotărâri, sau a câtorva jurisdicții oricare n-ar fi ele, trebuie să fie considerată ca făcând parte integrantă dintr-un “proces” în sensul articolului 6; de altfel, Curtea a recunoscut deja în cazurile cu privire la durata procedurii (vezi, cazurile *Di Pede împotriva Italiei* și *Zappia împotriva Italiei* din 26 septembrie 1996, culegere de hotărâri și decizii, 1996, IV, pag. 1383-1384, §§ 20-

24, și respectiv pag. 1410-1411, §§ 16-20).” (hotărârea Hornsby citată mai sus, pag. 510, § 40).

Dacă circumstanțele cauzei sunt diferite, mi se pare că poate fi aplicat un raționament analog. După părerea mea, dreptul unui justițiabil la o instanță ar fi de asemenea iluzoriu dacă ordinea juridică a unui Stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să fie anulată de către Curtea supremă de justiție în urma unui recurs care poate fi introdus în orice moment de către procurorul general. Aceasta este cu atât mai mult adevărat atunci când o hotărâre, precum hotărârea judecătoreiei de primă instanță din București, despre care este vorba aici, nu numai că este definitivă și executorie, dar a fost și executată de către autoritățile competente; în speță acestea ordonase restituirea casei reclamantului, și ordonanța fusese executată cu mai multe luni înaintea introducerii recursului în anulare.

Consider că principiul securității rapoartelor juridice capătă o importanță fundamentală; totuși, atunci când acest principiu nu este recunoscut din motive de acordare unei persoane a dreptului de a anula în orice moment o hotărâre definitivă, obligatorie și executată, cum este în speță eu sunt de părerea că această încălcarea trebuie să fie considerată ca o încălcare “a dreptului la o instanță” garantat de articolul 6 din Convenție.

Nota grefierului

1-2. Intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998

3 De la intrarea în vigoare a Protocolului 11 care a amendat această dispoziție, Curtea funcționează permanent.

[nota grefierului]

1 intrat în vigoare la 1 octombrie 1994, Protocolul nr. 9 a fost abrogat prin Protocolul nr. 11.

